

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Φιλοσοφική Ανθρωπολογία

Ενότητα: Ι. Ιστορικοφιλοσοφική εξέταση της έννοιας του ανθρώπου και συναφών εννοιών.

Άννα Λάζου

Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Φιλοσοφική Σχολή

Βιβλιογραφία.....	3
Γενικά	4
1. Ορθολογισμός: Rene Descartes (1596-1650).....	5
2. Baruch Spinoza (1632-1677).....	7
3. Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716).....	8
4. Εμπειρισμός και φιλοσοφία κατά τον Διαφωτισμό (18ος αιώνας):John Locke (1632-1704).....	9
5. Συνειρμική θεώρηση της Ψυχής: David Hume (1711-1776).....	10
6. Η σύγχρονη επιστημονική αμφισβήτηση της Ψυχής και η σημασία της έννοιας του σώματος.....	11
7. Η σημασία της έννοιας του σώματος: από την φιλοσοφία στην κοινωνιολογική μελέτη.....	13

Βιβλιογραφία

- Μιχ. Φ. Δημητρακόπουλου, *Στοιχείωση Ευρωπαϊκής Φιλοσοφίας-Από τους Προσωκρατικούς ως τον Wittgenstein και τον Heidegger*, Αθήναι 2003.
- Γρηγ. Φιλ. Κωσταρά, *Ψυχολογία του ανθρώπου*, Αθήναι 1990.
- Ιωάννου Ν. Παρασκευόπουλου, *Εξελικτική Ψυχολογία-Η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση (Τόμος 1)*, Αθήνα.
- Του ιδίου, *Κλινική Ψυχολογία-Διάγνωση, πρόληψη και θεραπεία των ψυχικών διαταραχών*, Αθήνα 1988.
- Του ιδίου, *Μέθοδοι επιστημονικής έρευνας*, Εκδόσεις Γρηγόρη 1981.
- Gustave Le Bon, *Ψυχολογία των Όχλων*, Εκδόσεις Νέος Σταθμός.
- Ζακ Μονό, *Τύχη και αναγκαιότητα*, Ράππας, Αθήνα 1971.
- Βασίλης Γκέκας, *Κοσμική Τάξη και Χάος*, Εκδόσεις Στάχου 1995.
- Γιώργος Αλεξιάς, *Κοινωνιολογία του σώματος*, Ελληνικά Γράμματα, 2006

Γενικά

Στο μέρος αυτό αναφερόμαστε σε σημαντικούς στοχαστές και σε ορισμένα από τα ρεύματα της φιλοσοφίας που δημιουργήθηκαν σχετικά με το περί σχέσης σώματος/ψυχισμού πρόβλημα. Ο Descartes σηματοδοτεί την έναρξη μιας επιστημονικής επανάστασης, λαμβάνει ως αξιωματική προϋπόθεση ορισμένες έννοιες (*res extensa*, *res cogitans*) δεχόμενος την επιρροή κυρίως του Πλάτωνα στο θέμα της ψυχής και ταυτίζοντας το άυλο της ψυχής με την ίδια τη συνείδηση του εαυτού. Η θεωρία του, παρότι ορθολογική, όμως μπορεί να αμφισβητηθεί καθώς ο στοχαστής λαμβάνει αξιωματικά ορισμένες Μεταφυσικές έννοιες και δεν δύναται να τις εξηγήσει πλήρως. Ο ορθολογισμός του αντιπαραβάλλεται με το πολύ σημαντικό επίσης για τη θεμελίωση της σύγχρονης επιστήμης ρεύμα του εμπειρισμού. Ο John Locke διατυπώνει την περί <<άγραφου χαρτιού>> (*tabula rasa*) θεωρία του για τον νου, ενώ ο επίσης εμπειριστής David Hume αμφισβητεί την μεταφυσική έννοια της ψυχής. Ο Hume γίνεται προάγγελος μιας διαφορετικής ερμηνείας της ψυχής και του νου, που επικρατεί στον 20ό αιώνα, λόγω τη κυριαρχίας του φυσικοεπιστημονισμού από τη μια πλευρά και του φιλοσοφικού και κοινωνιολογικού ενδιαφέροντος για το σώμα, από την άλλη.

1. Ορθολογισμός: Rene Descartes (1596-1650)

Το σύστημα σκέψης του Descartes ονομάζεται Ορθολογισμός, επειδή ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται τον κόσμο έχει μεγάλη αντιστοιχία με τα Μαθηματικά και ως μοναδική πηγή της αληθινής γνώσης παραδέχεται το λόγο, αντίθετα με τον εμπειρισμό που θεωρεί ως μοναδική πηγή γνώσης της αλήθειας την αίσθηση και την εμπειρία. Όπως και στα Μαθηματικά, είναι απαραίτητο να λάβουμε αξιωματικά ορισμένες αλήθειες, και να στηρίξουμε την δράση και τις αποφάσεις μας στην λογική ικανότητα. Στον τομέα της φιλοσοφικής ψυχολογίας, ο Descartes αναγνωρίζει στον θεό, ως απόλυτο ον, την μοναδική αρχή ύπαρξης των πάντων καθώς και της δυνατότητας του ανθρώπου να τα αντιλαμβάνεται. Καθώς ο θεός δημιουργεί το σύμπαν, δημιουργεί τους νόμους σε αυτό και τα πλάσματα που τους υπηρετούν: τους ζωντανούς οργανισμούς, τα φυτά, τα ζώα και τους ανθρώπους. Από αυτά μόνο ο άνθρωπος είναι σημαντικό ον. Το σύμπαν δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια τεράστια μηχανή. Τα πάντα μέσα σ' αυτό λειτουργούν βάσει ορισμένων προδιαγραφών, όπως ένα ρολόι που δουλεύει με τον τρόπο που το έφτιαξε να δουλεύει ο κατασκευαστής του. Ακόμη και τα ζώα, κατά τον Descartes, δεν είναι τίποτε άλλο παρά μηχανές, όντα, που, όπως τα άψυχα σώματα του σύμπαντος, διέπονται εξ ολοκλήρου από τους απρόσωπους φυσικούς νόμους. <<Μου φαίνεται πολύ αξιοσημείωτο>>, γράφει ο Descartes, <<το γεγονός ότι η γλώσσα ανήκει μόνον στον άνθρωπο...Δεν έχει βρεθεί ποτέ μέχρι τώρα ένα ζώο τόσο τέλει, ώστε να έχει χρησιμοποιήσει κάποιο σημείο, προκειμένου να πληροφορήσει τα άλλα ζώα για κάτι που δεν έχει σχέση με τα πάθη τους, ενώ δεν υπάρχει κανένας άνθρωπος τόσο ατελής, ώστε να μη μεταχειρίζεται τέτοια σημεία. Ακόμη και οι κωφάλαλοι εφευρίσκουν ιδιαίτερα σημεία μέσω των οποίων εκφράζουν τις σκέψεις τους. Ο λόγος για τον οποίο τα ζώα δε μιλάνε όπως εμείς, είναι γιατί δεν έχουν μέσα τους σκέψεις και όχι επειδή δε διαθέτουν τα κατάλληλα όργανα ομιλίας. Διότι οι σκύλοι και τα άλλα ζώα, όπως μας εκφράζουν τα πάθη τους, θα μας εξέφραζαν και τις σκέψεις τους - εάν τις είχαν βεβαίως. Το ξέρω ότι τα ζώα κάνουν πολλά πράγματα καλύτερα από εμάς, αλλά τούτο είναι κάτι που δε μου κάνει ιδιαίτερη εντύπωση. Απεναντίας, αυτό μπορεί να εκληφθεί ως απόδειξη ότι ενεργούν έτσι εκ φύσεως και μηχανικά, όπως ένα ρολόι που μας λέει την ώρα ακριβέστερα από όσο η κρίση μας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τα χελιδόνια που έρχονται την Άνοιξη συμπεριφέρονται σαν ρολόγια.>> Τμήμα της τεράστιας μηχανής του σύμπαντος, κατά τον Descartes, είναι ασφαλώς και οι άνθρωποι. Ο άνθρωπος ωστόσο έχει την δυνατότητα επιλογής και διαφορετικής δράσης. Φαίνεται να μπορεί να ξεφύγει από το Μηχανιστικό πλαίσιο λειτουργίας των πάντων. Κατά τον Descartes τούτο εξηγείται από το σύνθετο της ανθρώπινης οντότητας. Ο άνθρωπος αποτελείται από σώμα και ψυχή, το σώμα όπως στα ζώα και στα άλλα έμψυχα όντα είναι μια μηχανή, αυτόματο όπως το ανομάζει. Η ψυχή του όμως δεν υπόκειται στους φυσικούς νόμους και είναι η αιτία της διαφορετικότητας του ανθρώπου από τα άλλα όντα. Η ψυχή είναι η πραγματική πνοή ζωής και ελευθερίας του ανθρώπου. Για τον Descartes μάλιστα, ο άνθρωπος είναι ο μόνος που διαθέτει ψυχή, αλλά παρουσιάζεται ως ένα ον αντιφατικό, καθώς χαρακτηρίζεται από την

μηχανιστική φύση του σώματος και την ελεύθερη φύση της ψυχής. Μιλώντας για σώμα και ψυχή στον άνθρωπο, είναι σαν να μιλάμε για δυο ξεχωριστές οντότητες. Η ψυχή- νους είναι μια οντότητα που νοεί ενώ το σώμα μια οντότητα που έχει έκταση. Ποτέ το σώμα δεν έχει νοητές ιδιότητες, ούτε ο νους εκτατός. Νόηση και έκταση είναι τελείως διαφορετικές έννοιες. Τα όσα αντιλαμβανόμαστε γύρω μας, τα όσα γνωρίζουμε, οφείλονται πλήρως στην ψυχή. Εφόσον αυτή ισούται με την δυνατότητα της νόησης και της συνείδησης. Ο Descartes επαναφέροντας στο προσκήνιο την πλατωνική αντίληψη για την σχέση ψυχής και σώματος, υποστηρίζει μια δυιστική θεωρία που οδηγεί στην πεποίθηση ότι η ψυχή, ως πνευματική στα συνειδητά ενεργήματά της ενότητα, δεν έχει ανάγκη το σώμα- και μάλιστα και δεν θα έπαιε να είναι αυτό που είναι (μια παντελώς ή ολοκληρωτικά διακεκριμένη δηλ. του σώματος ουσία, πρβλ Discours, τέταρτο μέρος), ακόμη κι αν το σώμα δεν υπήρχε καθόλου.

Κατά τον Descartes, ενώ μπορούμε να αμφιβάλλουμε για τη φυσική μας υπόσταση, δεν μπορούμε να αμφιβάλλουμε για το ότι τη στιγμή που εκδηλώνεται μέσα μας το ψυχικό γεγονός της αμφιβολίας έχουμε άμεση συνείδηση της αμφιβολίας μας. Η μοναδική αυθεντικότητα των ψυχικών φαινομένων, τον οδηγεί στην απόδειξη της ανθρώπινης ύπαρξης: Η βεβαιότητα αυτή για την αμφιβολία μας εξασφαλίζει την βεβαιότητα της ύπαρξής μας. Η σημαντική αυτή για την εξέλιξη της νεότερης ψυχολογίας διαπίστωση του Descartes συνδέεται και με την από πολλούς κατακριτέα δυιστική προσέγγιση της σχέσης ψυχής σώματος. Η λύση που πρότεινε ο ίδιος επάνω στο πρόβλημα της αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο οντοτήτων ήταν η αναφορά του σε μια συγκεκριμένη περιοχή του ανθρώπινου εγκεφάλου, στην υπόφυση, η οποία περιληπτικά δημιουργεί την αλληλεπίδραση μεταξύ των σκέψεων και του σώματος. Μια άποψη που επίσης αμφισβητήθηκε, κυρίως από τον χώρο της Ιατρικής.

Φιλόσοφοι που επηρεάστηκαν από το πνεύμα του καρτεσιανισμού ήταν, ανάμεσα σε άλλους, ο Malebranche (1638-1715), ο Pascal (1623-1662) κ.ά.

2. Baruch Spinoza (1632-1677).

Ο Spinoza αποτελεί έναν εκ των φιλοσόφων που αντιτάχθηκαν και αμφισβήτησαν την φιλοσοφία του Descartes. Σε σχέση με την ψυχή εισάγει τη λεγόμενη θεωρία της διπλής όψεως. Η σχέση ψυχής σώματος δεν παρουσιάζεται δυιστική πλέον, αλλά αντίθετα μονιστική, τονίζοντας δηλαδή ότι πρόκειται για μια αδιάσπαστη ενότητα που το σώμα συμπληρώνει την ψυχή και αντίθετα. Σύμφωνα λοιπόν με τον Spinoza αυτό που είμαστε, ο εαυτός μας, είναι μια οντότητα λογικά προγενέστερη του σώματος και της ψυχής μας. Και τούτο γιατί ένα σώμα και μια ψυχή είναι πάντοτε το σώμα και η ψυχή κάποιου. Προϋποθέτουν κατ' ανάγκην έναν ιδιοκτήτη. Ως <<ιδιοκτήτες>> του σώματος και της ψυχής μας δεν μπορεί να προερχόμαστε από τη σύμμιξη αυτών. Ο εαυτός μας, κατά τον φιλόσοφο είναι μια αδιαίρετη, αδιάσπαστη, ενιαία οντότητα. Έτσι, έχουμε και ένα άλλο σημαντικό σκέλος στο περί ψυχής ζήτημα: Μπορεί ψυχή και σώμα να έχουν σχέση μονιστική, αλλά υπάρχουν λόγω μιας τρίτης ουσίας. Η τρίτη ουσία είναι ο εαυτός μας, ο <<ιδιοκτήτης>>, που <<φιλοξενεί>> και δίδει δυνατότητα ύπαρξης τόσο στην ψυχή όσο και στο σώμα. Ο Spinoza, με την μορφή θεού που υποστήριζε, καταλήγει σε μία μορφή Πανθεισμού. Τα πάντα, λέγει, καθορίζονται από την φύση και τους νόμους της. Αυτή είναι ο θεός και βρίσκεται παντού (Deus, natura est). Εφόσον ο θεός (φύση) είναι παντού και εφόσον αυτός είναι η αιτία των πραγμάτων (η ζωή), μπορούμε να πούμε πως στην σκέψη του Spinoza παρατηρείται σπερματικά η ιδέα της Παμψυχιαρχίας.

3. Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716)

Ο Leibniz σχετικά με την Ψυχολογία ή των περί ψυχής προβληματισμό, δεν κάνει ειδικό και συστηματικό λόγο. Όμως αναφέρεται στην έννοια της ψυχής και του ανθρώπου, ορίζοντας ως Ψυχές τις Μονάδες. Η Μοναδολογία είναι το έργο του στοχαστή που γράφεται το 1714 και αναφέρεται στην οντολογία του κυρίως, σε μια μορφή πρώτων αιτιών, που μπορεί να θεωρηθεί πως έχουν κάποια σχέση με την Ψυχή : Οι Μονάδες είναι γνήσιες υποστάσεις, όχι μαθηματικά σύμβολα. Κέντρα δυνάμεως και Ψυχές (νόες, εντελέχειες). Για τον άνθρωπο πιστεύει ότι είναι ένα πλάσμα πλήρως ατελές, πεπερασμένο, εγκαταλελειμμένο που βρίσκεται σε μια συνεχή εξάρτηση από το απόλυτο ον (θεό). Στην Ιστορία της φιλοσοφίας ο Leibniz καταγράφεται ως ο πρώτος που κάμει αναφορά για το ψυχικό μέρος του ασυνείδητου, ενώ παράλληλα θα μπορούσε να θεωρηθεί και υποστηρικτής της ψυχοκρατίας (παμψυχιαρχίας ή ανιμισμού).

4. Εμπειρισμός και φιλοσοφία κατά τον Διαφωτισμό (18ος αιώνας):John Locke (1632-1704)

Με τον εμπειρισμό οι επιστήμες έχουν αρχίσει να ακμάζουν και σταδιακά βαδίζουμε στην καθολική επιστημονική σκέψη, γεγονός που θα επηρεάσει όπως θα δούμε και τον περί ψυχής στοχασμό.

Ο John Locke είναι ένας από τους βασικούς εκφραστές της φιλοσοφίας του Εμπειρισμού. Σύμφωνα με αυτόν όλες τις πληροφορίες που έχουμε για τον εξωτερικό κόσμο, τις ιδέες, όπως οι εισηγητές του τις αποκαλούν, τις οφείλομε στην εμπειρία και τις αισθήσεις μας. Ο άνθρωπος είναι η πηγή των πάντων, και τα πάντα υπάρχουν για να παρατηρούνται από αυτόν, καθώς διαθέτει μια πηγή από την οποία εκπορεύονται οι ικανότητες της εμπειρίας και της αίσθησής του, προκειμένου να αντιληφθεί τον εξωτερικό κόσμο και την πραγματικότητα. Ο περί ψυχής στοχασμός του Locke θα επηρεάσει τις απόψεις των μετέπειτα Ψυχολόγων του συμπεριφορισμού: Δεν υπάρχουν μέσα μας, κατά τον Locke , δεδομένες, έτοιμες αλήθειες. Οποιαδήποτε γνώση κατέχει ο άνθρωπος είναι επίκτητη. Τη στιγμή που γεννιέται η ψυχή του δεν περιέχει τίποτε απολύτως, είναι ένα <<κενό ερμάριο>>, ένα άγραφο χαρτί (tabula rasa). Ο Locke αναλύει στη συνέχεια διεξοδικά τον τρόπο δράσης της αντίληψης του εξωτερικού κόσμου: Οι ιδέες διακρίνονται σε απλές και σύνθετες. Οι σύνθετες ιδέες αποτελούν αφαιρέσεις ή συνδυασμούς των απλών ιδεών. Μεταξύ ιδεών που είναι μέσα μας και του εξωτερικού κόσμου που αυτές περιγράφουν γίνεται σαφής διάκριση. Αυτός είναι ο τρόπος Αντίληψης και Γνώσης των πραγμάτων γύρω μας, ως ψυχικών εκδηλώσεων.

Τον Εμπειρισμό υπηρετούν και άλλοι φιλόσοφοι, όπως ο George Berkeley (1685-1753), αλλά και εν μέρει ο David Hume (1711-1776), που συνεχίζουν τις βασικές αρχές, αμφισβητώντας βέβαια και πολλές θέσεις του.

5. Συνειρμική θεώρηση της Ψυχής: David Hume (1711-1776)

Η λεγόμενη Συνειρμική θεώρηση, σχετίζεται άμεσα με τον Εμπειρισμό και υποστηρίζει ότι το σημαντικότερο ψυχικό γεγονός, είναι η ικανότητα της ψυχής να κάνει συνειρμούς, να συνδέει δηλαδή το ένα γεγονός με ένα άλλο και να δημιουργεί κατά συνέπεια την υπάρχουσα πραγματικότητα. Επίσης η Συνειρμική θεωρία κατατάσσει το συναίσθημα και γενικά τα αισθήματα στα κατώτερα ψυχικά γεγονότα. Βασικοί εκπρόσωποι της φιλοσοφίας αυτής, είναι ανάμεσα σε άλλους οι Hartley (1705-1757), Herbart (1776-1841), Spencer (1820-1903), αλλά ο κυριότερος είναι ο David Hume (1711-1776).

Ο Hume σε αντίθεση με τους προηγούμενους εμπειριστές δέχεται ως μόνη γνώση εκείνη που προέρχεται από μια ακολουθία ιδεών: αντιλήψεις ή υποθέσεις, από τις οποίες καμία δεν δύναται να αποδειχθεί ως αληθινή. Η θεώρησή του γύρω από την ψυχή εμφανίζει σκεπτικισμό: Λέγει πως δεν μπορούμε για τίποτα να είμαστε σίγουροι και πως απλώς οφείλουμε να εκλαμβάνουμε τις παραστάσεις του εξωτερικού κόσμου ως αληθινές. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει πως είναι και αληθινές. Το σκεπτικιστικό του αυτό πνεύμα, παραλληλίζεται με το πώς έχει τεθεί από την μηδενιστική προσέγγιση του Σοφιστή Γοργία κατά την Αρχαιότητα. Ο Hume αμφισβητεί ευθέως την ύπαρξη της ψυχής, ως μεταφυσικής αυτοτελούς ή μη οντότητας που δίδει ζωή στον άνθρωπο και έχει δική της υπόσταση. Και εξηγεί ο Hume τον συλλογισμό σκεπτικιστικής αμφισβήτησης ύπαρξης ψυχής λέγοντας πως δεν υπάρχει ψυχή και πως ό,τι βλέπουμε μέσα μας είναι ψυχικά γεγονότα μόνο (αισθήματα, εμπειρίες κλπ). Όταν βρισκόμαστε σε κατάσταση ύπνου ή στο θάνατο, χάνουμε τις ψυχικές μας παραστάσεις. Με την βασική δηλαδή αρχή του Εμπειρισμού και με βάση τον Σκεπτικισμό, ο Hume καταλήγει σε λογικά συμπεράσματα.

6. Η σύγχρονη επιστημονική αμφισβήτηση της Ψυχής και η σημασία της έννοιας του σώματος

Στον 20ό αιώνα έχει ακμάσει η επιστήμη και τα πάντα τείνουν να εξηγηθούν με βάση αυτήν. Αυτό που χαρακτηρίζει την εποχή είναι η αμφισβήτηση της μεταφυσικής έννοιας της ψυχής, η αμφισβήτηση δηλαδή, ύπαρξης κάποιας οντότητας ή υπόστασης που προσδίδει συγκεκριμένες ιδιότητες στον άνθρωπο. Η ίδια η έννοια της ψυχής τίθεται στο μικροσκόπιο, προκειμένου να επαληθευθεί η οντολογική της ταυτότητα αφ' ενός, καθώς και η σχέση με το σώμα. Η θεμελίωση της αμφισβήτησης της ψυχής κυρίως, ξεκινά από τον W. Wundt (1832 - 1920), ο οποίος είναι ο επίσημος θεμελιωτής της Πειραματικής Ψυχολογίας. Με τον όρο Ψυχολογία πλέον, ορίζεται η μελέτη του συνόλου των ανθρώπινων συμπεριφορών και εκφάνσεων, αποκλίνοντα ή όχι χαρακτήρα. Η Πειραματική Ψυχολογία ασχολείται με την μελέτη αυτή, καθώς και με την αμφισβήτηση της μεταφυσικής έννοιας της ψυχής, με βάση κριτήρια των Φυσικών Επιστημών. Χρησιμοποιεί κατά πολύ την παρατήρηση, το πείραμα, τα Μαθηματικά, την ανθρώπινη ανατομία και φυσιολογία κ.α., γεγονότα που κατά κύριο λόγο εξηγούν το πώς ο άνθρωπος δύναται να ζει, το πώς λειτουργεί και συμπεριφέρεται κλπ.

Η Ιατρική επιστήμη και ιδιαίτερα ο κλάδος της Νευρολογίας και της Ψυχοφυσιολογίας στρέφονται προς την ανάλυση του κεντρικού οργάνου ρύθμισης των λειτουργιών του ανθρώπου, δηλαδή του εγκεφάλου (με όλα τα μέρη του, όπως ορίζεται από την Φυσιολογία) αλλά και της σπονδυλικής στήλης. Οι επιστήμες μελετώντας συστηματικά την ανατομία αναζητούν απαντήσεις. Παράλληλα ερευνώνται και τα αίτια του περιβάλλοντος. Κατά τον 20ό αιώνα διατυπώνουν τις θεωρίες τους σπουδαίοι ψυχολόγοι και ψυχίατροι, ανάμεσα στους οποίους οι Sigmund Freud (1856-1939), Erik Erikson (1902-1994), Alfred Adler (1870 – 1937), ο W. Wundt, οι John Broadus Watson (1878-1958) και F. B. Skinner (1904-1990). Μελετάται η παθολογία της ψυχής (του εγκεφάλου ή της ανθρώπινης συμπεριφοράς) με επιστημονικά κριτήρια καθώς και με βάση την γενετική φυσική προδιάθεση, το γενετικό υλικό, και το περιβάλλον που ζει ο άνθρωπος, τις εμπειρίες, τα βιώματα, και τις σχέσεις του αντίστοιχα.

Δημιουργούνται ακόμη ψυχομετρικά εργαλεία: Μέσω της Ιατρικής, ο άνθρωπος ορίζει τί είναι η ζωή και τί ο θάνατος, ανακαλύπτοντας καθαρά οργανικά αίτια και στα δυο και όχι στην ψυχή, όπως στην παραδοσιακή φιλοσοφία. Επιπλέον μελετώνται όλων των ειδών οι συμπεριφορές, ακόμα και αυτές των εθνών: όπως είναι η Ψυχολογία των Όχλων ή Μαζών, η ομαδική Ψυχολογία, κ.ά. Στην απόρριψη και απομυθοποίηση της ψυχής συμβάλλουν οι επιστήμες της Φυσικής, της Παλαιοντολογίας και της Ανθρωπολογίας.

Υπάρχουν θεωρίες που υποστηρίζουν την τυχαιότητα και το συμπαντικό χάος και θέτουν ως αποτέλεσμα αυτών των φυσικών νόμων το σύμπαν, τη ζωή, τα άλλα ζώα, τον άνθρωπο κλπ. Επίσης αναπτύσσεται η μελέτη της Παλαιοντολογίας και ανθρωπολογίας που ξεκίνησε με βασικό εκπρόσωπο

τον Darwin (1809-1882), τον 19ο αιώνα, ο οποίος μέσω μακροχρόνιων μελετών απέδειξε πως ο άνθρωπος δεν είναι ούτε το σημαντικότερο και κεντρικό είδος, όπως ανέφεραν κυρίως οι θρησκείες και φιλοσοφίες του Μεσαίωνα, αλλά και οι σημερινές θρησκείες, αλλά αντίθετα είναι μια φυσική βαθμίδα, ένα είδος που τυχαία εξελίχθηκε σε αυτό που είναι.

Κατά τον Π. Κονδύλη, «στην πραγματικότητα, η φιλοσοφία των Νεότερων Χρόνων δεν δημιούργησε δική της αυτοτελή προβληματική, αλλά παρακολούθησε, άμεσα ή έμμεσα, καλύτερα ή χειρότερα, τις ραγδαίες εξελίξεις των επιστημών, αρχικά κυρίως των θετικών και κατόπιν κυρίως των κοινωνικών - ανθρωπολογικών. Η γνωσιοθεωρητικά προσανατολισμένη φιλοσοφία του υποκειμένου τον 17ο και 18ο αι. συγκροτήθηκε ως προσπάθεια να απαντηθούν τα ερωτήματα που έθεσε η μαθηματική φυσική (διάκριση πρωτευουσών και δευτερευουσών ιδιοτήτων, αιτιότητα, ουσία). Οι κοινωνικές και ανθρωπολογικές επιστήμες, που άρχισαν να θεμελιώνονται στον 18 αι. και ανδρώθηκαν στον 19ο, εγκαινίασαν μια θεώρηση, θανάσιμη για τον ζωτικό μύθο της φιλοσοφίας, τον μύθο της αυτονομίας του πνεύματος, καθώς έδειξαν τις εξαρτήσεις της όχι μόνο από «ανορθολογικούς» και «υπαρξιακούς», αλλά και από «εξωπνευματικούς», κοινωνικοοικονομικούς και ιστορικούς παράγοντες» ("Συλλογή εξεζητημένων και ασαφών κοινοτοπιών", Το ΒΗΜΑ, 21/12/1997, σελ.: Β04)

7. Η σημασία της έννοιας του σώματος: από την φιλοσοφία στην κοινωνιολογική μελέτη

Από πλευράς παραδοσιακής φιλοσοφικής διερεύνησης του σώματος δημιουργείται η πεποίθηση ότι αποτελεί ένα γνωστικό πεδίο και αντικείμενο μελέτης που παραδοσιακά έχει ταυτιστεί με τις θετικές επιστήμες, οι οποίες εστιάζοντας στη βιολογική βάση του αποκτούν μονοπωλιακό λόγο για τη λειτουργία και ύπαρξή του. Η δυτική καρτεσιανή φιλοσοφική παράδοση και η διάκριση ανάμεσα σε σώμα και πνεύμα – η οποία οδηγεί στη συνέχεια σε μια σειρά δυϊσμών όπως βιολογικό-κοινωνικό, φυσικό-πολιτισμικό κτλ. – προσδιόρισε το σώμα ως αντικείμενο ενασχόλησης των θετικών επιστημών, ιδιαίτερα της ιατρικής και της βιολογίας. Η Κοινωνιολογία από την άλλη πλευρά, περιχαρακωμένη στη στείρα αναπαραγωγή του προαναφερόμενου δυϊσμού οριοθέτησε τα αντικείμενα μελέτης της εστιάζοντας στην κοινωνική διάσταση της ανθρώπινης δράσης και το συνακόλουθο αποκλεισμό της μελέτης του σώματος, το οποίο θεωρήθηκε από την ίδια ότι αποτελεί *a priori* βιολογικό μηχανισμό. Οι γρήγοροι ρυθμοί ανάπτυξης των νέων τεχνολογιών οι οποίες τροποποιούν ριζικά την υπόσταση του ανθρώπινου σώματος (πλαστική, προσθετική ιατρική, μεταμοσχεύσεις οργάνων και μελών του σώματος άλλων ατόμων, εμφυτεύσεις μηχανημάτων, καθετήρων, cyborgs και ηλεκτρονικές μορφές αναπαραστάσης του ανθρωπίνου σώματος (avatars)), σε συνδυασμό με τις ραγδαίες αλλαγές στη δομή των σύγχρονων κοινωνιών και την αδυναμία αντιμετώπισης από την κοινωνιολογία του κλασικού ερωτήματος της σχέσης μεταξύ κοινωνικής δομής και κοινωνικού δράστη (agent-agency) για την εξήγηση της κοινωνικής συμπεριφοράς, επιβάλλουν την ανάλυση της διάστασης του σωματοποιημένου υποκειμένου. Ο κοινωνικός δράστης αποτελεί πρώτιστα ένα κοινωνικό σωματοποιημένο υποκείμενο και για το λόγο αυτό κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική η ανάπτυξη της κοινωνιολογικής ανάλυσης του σώματος. Το ανθρώπινο σώμα αποτελεί μια βιολογικο-κοινωνική υπόσταση, η οποία στο πλαίσιο μιας δυναμικής διαδικασίας δεν παραμένει στατική, αλλά εξελίσσεται, τείνοντας σταδιακά από το βιολογικό στο δυναμικό σώμα (κατά τον Γ. Αλεξιά, λέκτορα στο Πάντειο Πανεπιστήμιο).

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση διαθέσιμη [εδώ](#).

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Άννα Λάζου, 2015. Άννα Λάζου. «Φιλοσοφική Ανθρωπολογία. Ιστορικοφιλοσοφική εξέταση της έννοιας του ανθρώπου και συναφών εννοιών». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/PPP105/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:
- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

